

Мавзуи 10. 1.

Хусусиятҳои инкишофи кӯдак дар давраи барвақти бачагӣ

Баъди як солагӣ давраи нави инкишофи психикии бача сар мешавад. Акнун дар кӯдак маҳорати идрок кардан, дида тавоништан, шунидан ва ба тартибдорории ҳаракатҳои дасту пойҳо шакл мегирад. Ба ин нигоҳ накарда, ҳоло ҳам бача ҷисман суст аст ва ӯ аз ҷиҳати ҷисмонӣ пурқувват нашудааст.

Мустақилона роҳ гаштан ба кӯдак имконият медиҳад, ки доираи объектҳои маърифатии ӯ тадриҷан васеъ шудан гирад. Акнун вай ба тарафи предметҳо ҳаракат карда ба онҳо наздик шуда, онҳоро ба дасташ гирифта амалҳои гуногунро иҷро мекунад.

Дар 1.5 солагӣ кӯдак аз 30-40 то 100 калимаро аз худ мекунад, вале аз он калимаҳо дар нутқи гуфтугӯӣ хеле кам истифода мебарад. Баъди 1.5 солагӣ нутқи кӯдак бо суръати тез инкишоф меёбад.

Дар охири 2 солагӣ кӯдак дар нутқаш то 300 калима ва дар охири 3 солагӣ то 1500 калимаро истифода мебарад.

Давраи якум аз 1 то 2 солагии кӯдакро дар бар мегирад. Дар давраи аввал кӯдак дар нутқаш ҷумлаҳои аз як, ду калима иборат бударо истифода мебарад. Нутқи кӯдак ба калонсолон кам монандӣ дорад: кӯдак дар нутқаш калимаҳоеро истифода мебарад, ки калонсолон онҳоро истифода намебаранд. Чунин шакли нутқро нутқи **автономӣ** меноманд.

Давраи дуҷуми инкишофи сохти грамматикӣ забон то синни 3 солагии бача давом мекунад. Дар 3 солагӣ кӯдак дар нутқаш аз нидо, хабар, феъл, исм, сифат истифода мебарад.

Калонсолон яке аз манбаҳои фаъолкунонии бача ба шумор мераванд. Дар ин синну сол ба бача меъёрҳои ахлоқӣ ёд дода мешавад. Акнун бача бо мафҳумҳои «мумкин нест» шинос мешавад.

Дар синни барвақтӣ-бачагӣ фаъолияти якҷояи кӯдаку калонсолон барқарор шуда, бо суръати тез инкишоф меёбад. Дар охири 2 солагӣ кӯдак аз ҷонишини шахси якум «ман» истифода мебарад. Системаи «ман» дар охири синни барвақтӣ-бачагӣ навоариҳои муҳими ин синну сол ба шумор меравад. Яъне дар ӯ шакли ибтидоии «худшиносӣ» шакл

мегирад. Масалан, бача мегӯяд: «ман худам», «ман худам мехӯрам», «ман худам мепӯшам» ва ғайра.

Дар 3 солагии бача «бӯҳрони синнусолӣ» дар муносибати байниҳамии кӯдаку калонсолон ба вучуд меояд. Бача қайсарӣ ва гапнодароӣ зоҳир мекунад, таъби калонсолонро хира карда, хилофи талаботу супоришҳои онҳо рафтор мекунад. Кӯдак аз як тараф калон мешавад ва ӯ мустақилият ба даст меорад ва барои қонён намудани талаботҳои худ саъю кӯшиш мекунад. Вай нозу нуз ва инчиқӣ зоҳир карда, хилофи гуфтаи калонсолон амал мекунад.

Бача ҳамон вақт қайсарӣ ва саркашӣ зоҳир мекунад, ки агар доираи фаъолиятро танг намоянд. Агар калонсолон фаъолнокӣ ва ташаббуси бачаро дастгирӣ кунанд ва ӯро ҳавасманд гардонанд, дар он сурат душвории муошироти байниҳамии кӯдаку калонсолон бартараф карда мешавад.

Бӯҳрони синнусолие, ки дар 3 солагӣ ба вучуд меояд, ба таъсиротҳои муҳим вобаста аст: бача худро аз ашӯҳо ҷудо мекунад, худро бо дигарон муқоиса мекунад ва аз ҷонишини шахси яқум «ман» истифода мебарад. Дар кӯдак хоҳиши худро чун калонсол дарк кардан танҳо инъикоси ҳақиқии худро дар бозӣ меёбад. Зеро дар рафти бозӣ кӯдак ба мағоза меравад, харид мекунад, хӯрок мепазад, ба кайҳон парвоз мекунад, хона месозад ва ғайра. Аз ин рӯ, бӯҳрони синнусолии давраи барвақтӣ-бачагӣ бо роҳи гузаштани кӯдак ба фаъолияти **бозӣ** бартараф карда мешавад.

Инкишофи кудак дар давраи барвакти бачаги

- I. Хусусияти инкишофи ҷисмони ва анатомии –физиологии кудакони сини барвакти бачаги.
- II. Комёбиҳои давраи барвакти бачаги.
- III. Хусусиятҳои давраи сензитивии инкишофи нутқи кудакон.

Аз руи таксимоти синну соли ин давра аз 1 то 3 солагиро дар бар мегирад, ки дар инкишофи ҷисмони, физиологии ва психики кудакон давраи хеле назаррас ба ҳисоб меравад.

То сини 2 солаги кудак аз ҷиҳати инкишофи анатомии-физиологии низ калон мешавад. Кудак дар соли дуюми ҳаёт хангоми дуруст ташкил кардани парвариш ва нигоҳубин зиёда аз 170-190 грамм вазн мегирад, кадаш 1 см. меафзояд. Аз 8-10 то 11-12 кг вазн мегирад ва то сини 3 солаги дар ҳисоби миёна вазни кудак 12-13 кгро ташкил мекунад. Дар 1 солаги кади кудак то 75 см, дар 2 солаги 78 см ва дар 3 солаги 86 см баланд мешавад. Вазни майнаи сари кудакӣ 1сола 850-900 граммро

ташкил намояд дар 3 солаги он ба 1кг 110 грамм мерасад. Инкишофи чисмони кудак дар як солаги нисбатан суст мебошад, чунки кувваи зиёд ба ҳаракат, ба фаъолияти ашғи ва нутк азхудкуни сарф мешавад., яъне аз чихати пихики суръати инкишоф бештар мушохида мешавад. Аллакай дар як солаги кудак идора кардани бадани худро меомузад ва амалҳои ҳаракатии у зиёдтар мешавад. У ҳам шуда аз руи фарш бозичахоро мебардорад, тубро тела медихад, кушиш мекунад, ки аз чой мустакилона хеста девори хонаро дошта коматашро рост карда кадамҳои аввалинро мегузорад.

Дар ин давра кудак имконият пайдо менамояд, ки ба яккатор муваффақиятҳо ноил гардад, аз ҷумла мустақилият дар баъзе амалҳо, роҳгарди, муошират ба воситаи нутк, фаъолияти мустакилонаи ашғи.

Идора кардани бадан ва хусусиятҳои роҳгардии кудак

дар давраи барвакти бачаги.

Албатта кайд кардан кудак ноустувор аст, он ба инкишофи мушакҳои дасту пойҳо, бадан, пушт вобастаги дорад. Дар вақти роҳ гаштан кудак ҳолати баробарвазнияшро нигоҳ дошта наетавонад ва дар вақти роҳ гаштан тез –тез меафтад, ки ин ҳолат дар кудак ҳисси тарсу нобоварино нисбати худ ба вучуд меорад. Аз нуқтаи назари психологҳо кудак барои ба роҳгарди шуруъ кардан бояд ҳам аз чихати психологи ва ҳам аз чихати чисмони омода шавад. Кай ва чи тавр ба роҳгарди омода шудани кудакро мо танҳо мушохида карда мтавонем, аммо наметавонем, ки у роҳгардиро чи тавр азхуд кард. Ин протсеси хеле мураккаб аст ва дар ҳар як кудак гуногун сурат мегирад. Аксарияти кудакон дар 1 солаги роҳ гардиро азхуд мекунанд, қисми дигар бошад то 2 -2,5 солаги. Барои мувозинати бадани худро нигоҳ доштан кудак тақягоҳ ҷустуҷу мекунад, ин тақягоҳ девор, мизу курси ва ғайра шуданаш мумкин аст, у ноҳост аз чояш хеста кадам мезанад, ба роҳгарди кудакро ашҳои атроф водор месозад. Дар у хоҳиши гирифтани ашӣ ба вучуд меояд ва у кадам зада ба суи ашӣ меравад. Аксаран барои роҳгаштани кудак калонсол кумак мерасонад, яъне калонсол дастгири мекунад, ки куда кроҳ гардон шавад. Кудакро ба роҳгарди хидоят мекунад, роҳгаштани уро назорат мекунад ба у кадам заданро ёд дода дар вақти афтидан боз хавасманд карда пайдар пай машқ мекунад.

Дар инкишофи психикаи кудак роҳгарди чи тавр инъикос меёбад:

1. Кудак аз калонсол ҷудо шуда аввалин зинаҳои мустақилият ва фаъолнокии худро зохир мекунад, ки ба ташаккулёбии шахсияти кудак таъсир мерасонад.

Бо роҳгарди мустақилияташро ифода карда ҳудаш ба кучое хоҳад, кадом вақте, кихоҳад ба назди калонсол ё аз ин хона ба он хона меравад, кадом чизе, ки ба у макул аст онро рафта мегирад.

2. кудак ба воситаи рохгарди фазоро меомузад. Фазо боа воситаихаракатва амалиёти шахси омухта мешавад.

Дар аввал кудак фазоро бо харакатҳои дасташ шинохта мегирад, баъд ба воситаи ба воситаи рохгарди. Мисол: мафхуми борик, васеъ, танг, кушодро танҳо ба воситаи харакатҳои шахсии худ меомузад. Дар вақти рохгаштан у аз тағи курси мегузарад ба тағи миз мебарояд аз дари нимкушода мебарояд ба дохили шкаф даромада дар он ҷой мегирад ва гайра.

Азхудкунии фазо пайдарпай сурат мегирад ва дар давоми ҳаёт аввал кудак ҷои хобашро, дохили гахвора, каравот, манежка, баъд ҳонае, ки дар он ҷо вақти зиёди кудак мегузарад, баъдтар хавли, манзили зист, кудакистон, мактаб, ноҳия, шаҳр ва гайраро омухта мегирад.

Ҷои хоб, каравот, дохили гахвора ҷоест, ки фазои он хеле маҳдуд аст ва дохили он барои кудак қулай аст, у дар кучо ҷойгир будани шилшила ё бозичаро медонад ва ба он бе мушкили даст дароз мекунад...

Кудак фазоро бо кадом роҳ азхуд мекунад:

1. Фазоро кудак бо роҳи мутобикшави азхуд мекунад, яъне идрок ва харакаташро ба он вазъият мутобик менамояд. Масалан, кудак дар вақти аз болои ҷуйборча гузаштан худӣ ҷуякро у намебинад, рост ба ба пеш харакат мекунад дар натиҷа меафтад ва пешониашро мезанад. Маълум мешавад, ки кудак дар ин давра амалиётҳои худро ба нақша гирифта наметавонад ва пешаки онро фикр намекунад, аз ин сабаб кудак зарари ҷисмони мебинад у аввал худро месанҷад ба ҳатоги роҳ медахад ва баъд бо мурури замон мефаҳмад, ки пешаз аз болои ҷуяк гузаштан у бояд қадамҳояшро ҷен кунад ва баъд гузарад.

2. Кудак фазоро бо роҳи муқоиса намудани ашё ва амалиёти хусуси фаҳмида мегирад. Тавсия дода мешавад, ки кудакони ин синну солро дар ҷойҳои маҳдуд, дар дохили манежка, каравот ҷойгир нақунанд, барои онҳо ҷои васеъро кушодро фароҳам овардан лозим аст, ҷунки ба воситаи рохгарди фаъолиятҳои маърифати, азхудкунии ашёҳо, мустақилият инкишоф меёбад, аммо дар хотир нигоҳ доштан лозим аст, ки кудакон дар ин синнусол дар ҷойҳои нав, вазъиятҳои нав худро нороҳат ҳис меқунанд, аз ҷои нав метарсанд ва гиря меқунанд.

Ба инкишофи ҷисмони ва рохгардии кудакон бозихои серхаракат, машғулиятҳои мусиқи, гимнастика мусоидат мекунад онҳо на танҳо рохгаштан, балки паридан, чахидан, давидан, ҷарҳ задан ба боло баромадан ва фаромадан, ҳаму рост шудан, бардоштани дасту пой, алвонҷододани даства гайраҳоро меомузанд.